

HERRIALDE

GUZTIETAN

MUNDU ZABALEAN 50 MILIOI LANGILE HARMA EGITEN ARI DIRA

Herri Bateratuen Erakundeak* edo Onu delakoak, egin berria duen inkesta* baten bitartez jakin erazi duenez, ba omen da gure mundu zabal honetan, orotara* berrogeitamar milioi langile harma egiten ari denik. Jakin erazten ere digu, azken hamar urte hauetan gerlarako gastatua izan den dirualdea, 1.870 miliar* dolarrez goitikoa dela.

Horrek erakustera demaigu,* harmada* bat duten munduko herri guztiek, zer dirualde xahutzen* duten gerlarako. Urtero berrehun miliar dolar xahutzen dira, beraz, harmagastuetarako, medikuntzarako ikertokietan* urtean lau miliar dolar baizik gastatzen ez direlarik, mundu guztirako.

Gure adimendua ahulegia* da, zifra horien garrantzia edo inportantzia osoki gogoan hartzeko. Hala ere, erakustera ematen digute, munduan zer dirualde ikaragarria xahutzen den gerlarako tresna gero eta aitzinatuago* eta suntsigarriagoetan.*

Bestalde, geroari begira, ez dirudi, gastu horik* ttipitzeko bidean direla, zeren* eta, oraingo behari* edo soegile ikasiener arabera,* azken bi urte hauetan harmetarako lehia* haunditu baita, bereziki Ipar Amerikan eta Errusian. Bi otso* haundi hauetako gobernuak berak aspalditik ohartuak dira lehia arriskugarri horretaz. Eta, horrengatik, 1972.eko maiatzaren azken egunetan, anitz* eta anitz solasaldiren* ondorio bezala, elkarrekilako* hitzarmen edo akordio bat sinatu zuten, harma suntsigarrienen kopurua* mugatzeko. «Salt» izenez deitu zuten hitzarmen hori, ingeles hitzen lehen letrak edo hizkiak hartuz.

Hitzarmen hori 1977.a arte bali* da ontsalaz.* Bata zein bestea, ordea, ohartu egin dira, akordio horrek oraingoz efektua ttipitua duela, eta hortakotz* hasiak ditugu berriz elkarrekin solastatzen,* bigarren hitzarmen bat sinatu* beharrez.

Zerbaitetaratu ote direnentz, hori geroak erranen.

FRANTZIAKO HAUTESKUNDEAK ETA KRISTAUAK

Giscard d'Estaing eta Mitterranden arteko lehiaketan,* ezker sozialistaren eta eskuin betikoaren artean Frantziako katolikoek sakabanaturik jokatu dute. Kristauak, sekular nahiz apez (apezpikuak isilik egon dira, bozemale* bakoitzaren kontzientzia errespetatuz), alderdi batean zein bestean agertu dira.

Apezpikuetatik Arras-ekoa mintzatu da bakarrik, baina ez inoren alde agertzeko, hauteskunde* aurreko ekinaldietan ahanzi ohi diren balio batzuetaz zenbait ohar egiteko baizik. Bozketa* aurreko norgehiagoka hori ez dadila gurutzada bat bihur eskatu du berak. Oposizioarentzat (hauteskunde aurretik eskatua da hau) status bat eskatu du, botoak eman ondoren ere bere egitekoa libreki bete dezan: hau da, edozein oposizioarentzat hizpide* eta ekinbide egoki batzuk eskatzen zituen Arras-eko apezpikuak. Bide* batez, herbesteko langileei bozketarako eskubiderik ez emateaz kezkatzen da, eta erregu* bat egiten du: bozemaleek gogoan har ditzatela Ekialde* Hurbileko* arazoak, Asiako Hegoekialdea, eta bai Hirugarren Mundua ere.

Mugimendu katolikoaren artean, JOC agertu da bakarrik argi eta garbi ezkerrearen alde. Mitterrand aipatu ez arren, JOCek hola zioen: «Langileriarentzat gertakari historikoa da, guztien lehendakariak bakarra lortu izana. Frantses langileriak nola ez ikus lehendakariak honengan bere

burua?» JOCek, berriz, erdiko klaseetatik, burgesiatik eta aristokratiatik irtenak* dituen bere ekintzaleei, inkesta batean, holako galderak egiten zizkien: «Zertara goaz? Geure abantailak* eta boterea gordetzera, ala, zuzenbideari dagokionez, besterekin banatzera? (...). Itoerazi egingo ote dugu, jaiominetan datorren gizaurregiko gizarzte hori?».

La Croix egunkarian alde guztietakoek hitz egin dute, komunist alderdia baztertu gabe. La France Catholique-k berdintsu jokatu du, nahiz eta bigarren haitadan* Girarden alde agertu den. Témoignage Chrétien-ek, aldiz,* Mitterranden alde lan egin du, bestelako eritziak zituztenei ere toki emanez. Askok izan dira, laiko, apez eta erlijio-soen artean, Mitterranden aldeko ageriak izenpetu dituztenak. Ba dirudi, elizkizon gazteek eta ekintzale katolikoek ezkertiar lehendakariagaia maite zutela bereziki; baina ez da beste hainbeste gertatu katoliko praktikatzailerik.* Fededunen artean ba da, beraz, desakordio bat.

SUIZAN KANTONAMENDU BERRIA: JURA

Jura eskualdeko* bozemaleek* kantonamendu berri bat sortzea erabaki dute Suizan. Ezaguna denez, 22 kantonamendutan eraturik dago Suiza, hango Konstituzioaren arabera.* Kantonamendu horiek historia ezberdinak dituzte, eta 1291.etik 1815.era inoan joan dira sortzen. Azkeneko kantonamendua sorkundea 1974.eko ekainaren* 23an onhartu da hauteskunde* baten bitartez Jurako herrialdean. Hauteskunde hori Juran bertan egin da, eta Konfederazio osoan egingo den referendumean onhartu beharko da oraindik erabakia.

Suizak lau hizkuntza onhartzeko dituzte bere Konstituzioan: alemana, frantsesa, italiarra eta erromatxea. Eta hizkuntza bezainbat kultura ditu Suizak, noski. Guztiok legezko eskubide berdinekin. Ginebran frantsesetik egiten da, Zürichen alemanez, Luganon italiaraz. Baina Bernako kantonamenduan (alemana berau) ez dira, nonbait, orain artean gauzak xuxen eraman.

Jura, frantsesa da hizkuntzaz eta kulturaz; baina orain arte Bernako kantonamenduan aurkitzen zen. Bernako kantonamendua alemanez egiten du, baina Jurako eskualdeak frantsesetik. Jurak 130.000 bizilagun ditu eta 1.470 km². Ez da lurralde handia, baina ba du bere nortasunaren zentzua. Horrengatik, Jurak ez du Bernaren erdirakoitasuna* jasan* nahi izan.

1929.ean jaiotzen da Jurako herriaren aldeko mugimendua, Xavier Stockmar-ek eragina. Harez gero, etengabea izan da hango abertzaleen burruka. Olde* honen eskabideak zalda* politiko bat izan dira Suizako Konfederazioaren barnean. 1947.ean sortzen da, gerora «Rassemblement Jurassien» deituko zen erakunde* politikoa. Beronen helburua, Jura kantonamendu bihurtzea izan da. Egia da, 1950.az geroztik Bernako Konstituzioak ontzat ematen zuela Juraren nortasuna; baina aipatutako alderdi abertzaleak besterik eskatzen zuten, eta ihaz «aurrezau-reko gobernu» bat sortu zuten. Azkenik, Jurako herriak kantonamendu izatea aukeratu du ekainaren 3an.

IPAR ATLANTIKALDEKO AGERI BERRIA

«Satorkeria» da, beharbada, USAren azken hilabete hauetako politika joko adierazten duen hitzik egokiena. Eta satorbide horrek Ekialde* Hurbiletik Europara jo du, hemengo lurra astintzeko eta Europa Batuari atxeriatu azpiak jateko.

Nabarmenak eta ageriak izan dira politikabide horren une eta gertaera nagusienak (satorrak egindako lurpiloak ere nabarmenak eta ageriak izaten diren bezalaxe, bestalde). Eman dezagun, azken urriko Israeldarren eta Arabiarren arteko guduari hasi zela satorlan hori, eta uztail* honetako Nixonen eta Brezneven arteko berrakada zaratsuan bururatu dela. Bitartean gertaera handiak jazo* dira benetan, Mendebaldeko* politika, ekonomia eta diplomaziazko mundu honetan: Arabiarren petrolio bahiketa* eta Europaren energi krisi latza; EEEko Estatu gehienek politikak krisia eta gobernu aldaketak (Alemanian, Ingalaterran, Italian, Belgikan, Frantzia); Nixonen eta Kissingeren Europaren kontrako «hitzezko» mehatxuak;* Pompidouren heriotza; Kissingeren Errusian ukan «omen» zuen ostioa; NATOren Atlantikaldeko Ageri Berria, eta abar.

Satorbidea nondik nora doan asmatzea, zaila izan ohi da. Haren joan-etorriak atzemateko,* lurpiloen aztarnei* jarraitu behar. Azken bederatzi hilabete hauetako politikabide horien nondik-norakoak argitzea ere, zaila da. Baina gertaera nagusi horien guztion lotu beharra dago, eta, galtzeko arrisku eta guzti, argibide bat ematen* saiatu behar.

Ustegabea eta ageriko arrazoinik gabe piztu zen Arabiarren eta Israeldarren urriko gudu* hura. Errusiak eta USAk eginahal guztiak egin zituzten, gudua amaitzeko eta istilua konpontzeko. Berehalaxe etorri ziren ondorioek zerbait argiagotu zuten gudu haren azpiko nahaspila; eta geroko hilabeteek eta egun hauetako azken gertakariak, ba dirudi, satorbide bihurri hori benetan argitu dutela.

Ez Arabiarrek eta ez Israeldarrek ez zuten itxurazko arrazoinik, gudu hura pizteko. Ez bata eta ez besteak ez zuten ezer irabazi, eta bai asko galdu. Kanpotik piztu, kontrolatu eta azkenik itzalitako sua zirudien. USA eta Errusia «handiek» beharrezkoa zuten agian* —edo egoia behintzat— Arabiar eta Israeldar «ttipien» burruka, beren elkarrekiko asmo zabalagoetarako.

PETROLIOAREN BAHIKETA ETA EUROPAREN LARRIALDIA

USAk eta URSSek, beren arteko «bakezko» bizimoldearen inguruan, hirugarren indar nagusi bat (edo laugarren bat) Txinarekin batera indartzen eta finkatzen ikusi dute, munduaren agintaritzak harrapatzerik lehia zitekeen beste indar bat: Europa Batua. Arrisku hori baztertzeko, **banatu eta makaldu egin behar zen Europa**. Horretantxe datza* Kissingeren jokabidea, 1973.eko apirilaren 23an, Ionia eta azpikeriaz beterikako hitzaldi famatu hartan, «Europaren Urtea» aldarrikatu* zuenez geroztik. Ordurik hona, aurrera jo du, Europaren interesak Atlantikalde osoaren (edo USAren?) interes zabalagoen alderdi bat baino ez direla predikatuz, eta interes haik* beste interes zabalago hauen heinean* neurtu behar direla esanez.

Ikusten denez, Europa indartsurik ez du nahi ez Errusiak eta ez USAk. Hori dela eta, Europak ez zuen ia* inolako parte berezirik hartu Ekialde Hurbildegoko gudu hartan; hala ere, ondorio latzenak Europari etorri zitzaizkion, eta ez Errusiari eta ez USARI. Petrolioaren bahiketaz eta garestitzeaz, Europako ekonomi eta politika egoera osoa nahasi da, barneko batasuna eta indarra ahulduz* eta ia puskatuz.

USA, ordea, Europaren ezbeharrez kezkatu gabe, bere diplomazia ausartaren* bidez, oso ongi baliatu da gudu hartan, ez petrolioaren ondorioak biguntzeko bakarrik, bai eta Arabiarrekin adiskidetasunezko harremanak sakontzeko ere. Europaren kalte osotan gertatu zèn guduz, bere onerako probetxatu da USA. Ez ote zen, gero, Euro-

paren kaltetarako sortua izan Arabiarren eta Israeldarren arteko gudu itxuragabeko hura? Ondorioek bide bakar horixe eraman dute behintzat. USAk, bere aliatuekin hitz egin gabe, gudu hartan hartu zuen jokabidea eta ondoren Errusiarekin indartu duen diplomaziaren bidea eta «adiskidetasuna» kontutan hartzen baditugu, ba dirudi, bi handi horiek Europaren gainetik (edo azpitik) elkarrekin jokatu nahi dutela, beren nagusigoa atxikitzeko* eta sendotzeko.

Gero Pompidouren heriotza gertatu zen Europaren unerik larrienean; eta USARI buru egin nahi zion Estatu bakarra ere —Frantzia— biluzik bezala gelditu zen Amerikaren aurrean. Nixonen diplomaziaren lotsagabekeria Pompidouren hiletetakoan* nabarmendu zen batez ere, Frantziaren samin eta hutsune hartan baliatu baitzen, hildakoaren asmoen kontrako diplomaziaren eta politika bideak urratzeko. Honela, Europa osoaren gaixo- eta larrialdia aukerakoa gertatu zitzaion USARI, bere nagusitasuna agertzeko eta oroz* gainean ezartzeko.

ATLANTIKALDEKO AGERIA: EUROPAREN ITOTZEA?

Ekainaren* 27an NATOko Estatuak izenpetu duten Ageri berri hau, defentsa elkartasun horren indarberritze bat bezala agertu nahi izan du USAk. Jakina da, NATOren kontrako defentsa elkartasun nagusia Europako Estatu Sozialista gehienek «Varsoviako Paktu» izenekoa dela. Hala ere, Atlantikaldeko Ageriak eta NATOren indarberritze horrek, USA aparte, gehien poztu duena, Errusia bera da nonbait. Izenpetu eta hurrengo egunean hain zuzen ere, beso zabalez eta adiskiderik handiena bezala hartu baitute Kremlingo agintariek Nixon, NATOren indarberritzaile eta gidari agertu den eta, beraz, Varsoviako Paktuko enbetsairik handiena izan beharko zukeenori.

Atlantikaldeko Ageri berriak Europaren sendotzea eragotzi* nahi izan du, «hirugarren» indar bat bihurtu ez dadin. Eta horretarako oso ondo elkartu dira USA eta Errusia, eta, NATOren Ageri berri hau aurrera eramateko eta guztiei saina* erazteko, Errusiak USA poliki lagundu duela esan genezake.

Honela, USAren eta Errusiaren artean, gorantz hazten ari zèn Europaren batasunari (ez ekonomi batasunari bakarrik, bai eta politikazko batasunari ere, eta honi bereziki) lepoa moztu ote diote? Dena dela, Atlantikaldeko Ageriak lepoa hestutu behintzat egin dio Europari, arnasa oso eskasa hartzen* uzten diolarik; eta USAk eta Errusiak, aspalditik hasitako satorlana bururatu* dute, eta bien artean Europaren eskuak ondo kateaturik darduzkate. Orain, bada, munduaren agintaritzak eta nagusigoa bake eta lasaitasunean erdibana lezakete edo elkarrekin molda.

Idazleak:

Paulo AGIRREBALTZATEGI

Joseba INTXAUSTI

Gexan LANTZIRI

dezan, **daian**
digu, **deusku**
digute, **deuskue**
dio, **deutso**
diote, **deutsoe**
ditzatela, **daiezala**
genezake, **geinke**

lezakete, **leikee**
zioen, **inoan**, esaten zuen
zion, **eutson**
zitekeen, **eitekean**
zitzaion, **jakon**
zitzaizkion, **jakozan**
zizkien, **eutsezan**